

УНИВЕРСИТЕТ ЗА НАЦИОНАЛНО И СВЕТОВНО СТОПАНСТВО

ЮРИДИЧЕСКИ ФАКУЛТЕТ

КАТЕДРА „ПУБЛИЧНОПРАВНИ НАУКИ”

А В Т О Р Е Ф Е Р А Т

ВЪРХУ ДИСЕРТАЦИОНЕН ТРУД НА ТЕМА:

**„СЪЩНОСТ НА ПРАВНАТА ДОГМА СПОРЕД
ЧИСТОТО УЧЕНИЕ ЗА ПРАВОТО”**

ЗА ПРИСЪЖДАНЕ НА ОБРАЗОВАТЕЛНА И НАУЧНА СТЕПЕН „ДОКТОР”

В ОБЛАСТ НА ВИСШЕ ОБРАЗОВАНИЕ

3. СОЦИАЛНИ, СТОПАНСКИ И ПРАВНИ НАУКИ

В ПРОФЕСИОНАЛНО НАПРАВЛЕНИЕ **3.6. ПРАВО**

ПО НАУЧНА СПЕЦИАЛНОСТ ОТ РЕГУЛИРАНИТЕ ПРОФЕСИИ:

„ТЕОРИЯ НА ДЪРЖАВАТА И ПРАВОТО.
ПОЛИТИЧЕСКИ И ПРАВНИ УЧЕНИЯ”

ОТ РАДОСЛАВ ГЕОРГИЕВ ОВЕДЕНСКИ

НАУЧЕН РЪКОВОДИТЕЛ: ДОЦ. Д-Р БОЙКА ИВАЙЛОВА ЧЕРНЕВА

СОФИЯ, 2 023

Дисертационният труд е обсъден на Катедрен съвет на **16 ноември 2022 година** на катедра „Публичноправни науки” при Юридически факултет на Университета за национално и световно стопанство – София, на който **е взето решение за откриване на процедура за публична защита.**

Радослав Георгиев Оведенски е отчислен с право на защита като задочен докторант по научна специалност от регулираните професии „Теория на държавата и правото. Политически и правни учения”, област на висше образование **3. Социални, стопански и правни науки, професионално направление 3.6. Право;** със **Заповед на Ректора** на Университета за национално и световно стопанство – София **№ 3343 / 30.11.2021 година издадена на основание Протокол № 3** на Катедрения съвет на катедра „Публичноправни науки“ от 27.10.2021 и **Протокол № 6** от **09.11.2021 година на Факултетен съвет на Юридическия факултет.**

Материалите по защитата са достъпни за всеки, който проявява интерес да се запознае с тях. Депозирани са в **дирекция: „Наука”, сектор: „Научни съвети и конкурси”** на Университета за национално и световно стопанство – София, **кабинет 2038**, както и на интернет страницата на университета – www.unwe.bg – **модул: НАУКА; подменю: ПРИДОБИВАНЕ НА НАУЧНИ СТЕПЕНИ;** **подсайт: КОНКУРСИ ЗА ЗАЕМАНЕ НА АКАДЕМИЧНИ ДЛЪЖНОСТИ И ПРИДОБИВАНЕ НА НАУЧНИ СТЕПЕНИ** – konkursi.unwe.bg – **модул: ПРИДОБИВАНЕ НА НАУЧНИ СТЕПЕНИ;** **модул: ОНС „Доктор”.**

Защитата на дисертационният труд ще се състои на **осми (8) март 2023 година, от 14:00 часа** в зала „**Научни съвети**” – 2032 – А на **Университета за национално и световно стопанство – София**, на открито заседание пред научно жури в състав:

1. доц. д-р Светла Маринова-Кънева
2. доц. д-р Бойка Ивайлова Чернева
3. доц. д-р Деница Топчийска
4. доц. д-р Петя Неделева
5. проф. д. ю. н. Георги Пенчев

Резервни членове на научното жури:

Вътрешни резервни членове:

1. проф. д. ю. н. Димитър Радев

Външни резервни членове:

1. доц. д-р Елица Куманова

С Ъ Д Ъ Р Ж А Н И Е

I. ОБЩА ХАРАКТЕРИСТИКА НА ДИСЕРТАЦИОННИЯ ТРУД.....	5
§ 1. За актуалността на темата предмет на дисертационния труд и нейната значимост за методологията на правото, правната теория и юридическата практика	5
§ 2. Обект и предмет на дисертационния труд.....	10
§ 3. Цел и задачи на дисертационния труд	11
§ 4. Теза и изследователски хипотези на дисертационния труд. 15	
§ 5. Основен проблем на дисертационния труд разгледан според Чистото учение за правото. Основни характеристики	18
§ 6. Относно основното понятие на дисертационния труд	19
§ 7. Подход и метод/и. Методология на изследването според Чистото учение за правото	20
§ 8. Степен на изследване на проблема в дисертационния труд според методологията на Чистото учение за правото	23
§ 9. Същностни ограничения на дисертационния труд според смисъла на Чистото учение за правото	24

§ 10. Подкрепящи елементи на изследването и неговото изложение според Чистото учение за правото	26
§ 11. Информационно осигуряване на дисертационния труд.....	27
§ 12. Обем и структура на дисертационния труд.....	28
II. СЪДЪРЖАНИЕ НА ДИСЕРТАЦИОННИЯ ТРУД.....	29
III. ОТНОСНО ПРИНОСИТЕ НА ДИСЕРТАЦИОННИЯ ТРУД ..	30
IV. ПУБЛИКАЦИИ ПО ТЕМАТА НА ДИСЕРТАЦИОННИЯ ТРУД.....	36

I. ОБЩА ХАРАКТЕРИСТИКА НА ДИСЕРТАЦИОННИЯ ТРУД

§ 1. За актуалността на темата предмет на дисертационния труд и нейната значимост за методологията на правото, правната теория и юридическата практика

Темата на дисертационния труд определихме „Същност на правната догма според Чистото учение за правото”.

Темата е органически свързана и изразява не единствено някой аспект, но има претенцията да бъде едно тълкуване на **Чистото учение за правото**. Но да бъде преди всичко едно тълкуване според Чистото учение за правото.

Актуалността на темата предмет на дисертационния труд е първата важна предпоставка за провеждане на успешно изследване с научен характер. Едно научно изследване с предмет *същността на правната догма* и особено неговото довеждане до край. Другата равнозначна по степен на важност предпоставка е значимостта. Значимостта е предпоставена от предмета – същността на правната догма, но тук от значение е и обекта на изследване – **Чистото учение за правото**. Защото в него и чрез него като обект се разглежда цялата проблематика на предмета. А това е предизвикателство, защото същността на правната догма е изследвана, тъл-

кувана според **Чистото учение за правото**. Но е тълкувано и самото **Чисто учение за правото** като **обект на изследване**. Следователно изследването има дълбок трансцендентален корен. Но за да бъдем по-прецизни трябва да поясним, че изследването е един особен синтез на трансцендентното и трансценденталното в правото и за правото чрез достиженията на Виенската правнотеоретична школа. Въпросите около Чистото учение за правото не спират да бъдат интерес и продължават да бъдат, както утвърждавани, така и отхвърляни.

Актуалността предполага и утвърждава всеки един от хармонизиращите елементи на релацията, които изграждат структурата на дисертацията и обуславят възможността за научна разработка на темата предмет на дисертационният труд. Поради това липсата ѝ компрометира всеки един от установените хармонизиращи елементи и тяхната релация. Актуалността на изследването се обуславя от следното. Най-напред **същността на правната догма**. Но този въпрос е **неотделим от въпроса за значението на правната догматика** и тук неизбежно отново се поставя въпроса за **същността ѝ**. Особено важна и значима за юристите е нейната **обща теория**. Така те следва да се разглеждат в перспективата на Чистото учение за правото. Но практическите аспекти на юриспруденцията да бъдат теоретизирани чрез Чистото учение за правото. Като акцента е към една **аналитична теория на правото** или поне едно

предизвестяване за подобна теория, дотолкова, доколкото подобни положения се задават от **Чистото учение за правото**. Това е един **строго научен акцент**. Неговите основания могат да бъдат проследени до Античната философия и по-конкретно до Аристотел и учението за хилеморфизма. Въпреки бележката на Келзен, че Чистото учение за правото е несъвместимо с Античната философия. Това е едно особено положение. Защото **Чистото учение за правото** има претенцията да описва своя предмет, т.е. да използва един научен подход, но не да предписва своя предмет. То следва от **Чистото учение за правото**. Това са особено проблеми на битието на правото и предпоставени от него.

На следващо място е поставен въпрос от областта на правната гносеология. **Правните понятия** са разгледани от позицията на **Чистото учение за правото**. Подобно отнасяне до този момент не е правено. Проследена е нишката от онтологичното към гносеологичното чрез методологията на Чистото учение за правото.

Значимостта на темата предмет на дисертационния труд е втората важна предпоставка. Значимостта предполага и обуславя всеки един от хармонизиращите елементи на релацията, но още и възможността за една пълноценна научна разработка на темата предмет на дисертационния труд. Следователно да се навлезе в материята и да бъдат правени разсъждения по същество върху проблема, без да се докаже значението на темата, приемаме за неп-

равилно. Поради тази причина преди подобен акт е в реда на нещата да бъде обоснован този въпрос. Той е изключително важен, защото с него се полага основанието на цялото научно изследване и се отстранява всяко съмнение, което може да компрометира установената релация на хармонизиращите елементи.

С оглед на правото намираме за редно да зададем и разделим доказателствата за значимостта на това изследване по следния начин: доказателства за значимостта на това изследване за методологията на правото; доказателства за значимостта на изследването за правната теория; доказателства за значимостта на това изследване за юридическата практика.

За **методологията на правото** това дисертационно изследване има следната значимост. То дава една монистична представа за правото. Една чиста представа. Тази монистична представа за правото е пред-зададена и обусловена от Чистото учение за правото. Тя е преди всичко една логическа представа за правото. Освободена от етичния характер на Естественото право, но без да отрича неговата значимост. Това са отношения на и от нормативна сингуларност, т.е. едни състояния на неопределеност в една по-ниска степен на нормативния порядък преди създаването на нормата, която изразява степента. Но тези положения не отричат предвидимостта на решението, с което е дадена индивидуалната норма. Напротив, те утвърждават подобна предвидимост. Как? Тези по-

ложения са утвърдени и разгърнати върху и чрез логическа прецизност, с която се постига точност. Тези положения имат дълбок метафизически корен. Техните основания са неизменни. Наясно сме, че монизмът се счита за ограничена представа за правото и все пак ние отстояваме подобна представа за правото. Според нас монизмът има качествата на самостоятелен и основен подход при усвояването на правното явление.

На първо място още веднъж следва да кажем, че подобно изследване не е поставяно за разглеждане в българската правна наука. Със своята особена позиция то се отнася до въпроси с изключителна важност за правното познание. На първо място въпроса за една обща теория на правната догматика. Следва въпроса за дефиницията на правната догма според Чистото учение за правото. За нейната същност според Чистото учение за правото. Това означава към един момент да слеем двете основни течения на мисълта – естественото право и правния позитивизъм в едно качествено ново течение на правната мисъл. Това ново течение е нормативизмът даден ни с Чистото учение за правото. То следва да конституира една нова наука за правото като взима и утвърждава най-доброто от предходните две, но и развива нови аспекти на правото. Другият особено важен въпрос, който се предзадава и обуславя от предходните няколко е въпроса за правните понятия. Това е въпрос от първостепенна важност, както за обучението на студентите в

юридическите факултети, така и за правната догматика, но и за юриспруденцията. Тези въпроси не са обстойно разглеждани в нашата правна доктрина особено от позицията на Чистото учение за правото. Това считаме за особен принос на това изследване.

Значимостта на изследването за юридическата практика е голямо. Въпреки че изследването има преди всичко теоретична насоченост, то един въпрос от ранга на същността на правната догма не може да остане незасегнати едни или други аспекти на юриспруденцията. Тази значимост се свежда най-напред до теоретичната обусловеност и облагородено положение на практиката. Усвояването на теорията е задължително условие, за да бъде разбрана същността на правната догма. Същността на самото право. Как то функционира. От друга страна юридическата практика си служи постоянно с правните понятия. По тази причина е необходимо те да бъдат добре изучени.

§ 2. Обект и предмет на дисертационния труд

Обект на дисертационния труд е *Чистото учение за правото*.

Обекта конституира изключителни аналитични предпоставки за изследването и разбирането на предмета на научното изследване.

Предметът на дисертационния труд разглежда обекта чрез понятието правна догма, *in concreto* търсим нейната същност според Чистото учение за правото.

Предметът се свежда и разлага до правните понятия – основното правно понятие и общите правни понятия, както и специалните правни понятия. Те от своя страна са изключителен предмет на правната догматика. Следователно те са неизменна част от една обща теория на правната догматика. Но тук е важно уточнението, че този аспект касае преди всичко теоретичното усвояване на практическите измерения на основното понятие на правната наука. Така с това изследване искаме да поставим и разсъдим върху правните понятия в една аналитична ситуация. Една ситуация обусловена от логиката на нормите.

§ 3. Цел и задачи на дисертационния труд

Целта на дисертационния труд е интерпретацията на същността на правната догма. Разбрана единствено като правните понятия.

Inter alia: Целта обхваща преди всичко онази нишка от правната мисъл, която се изразява с термина „чисто право“. Това

са няколко понятия, които се развиват, но ведно и отричат и допълват едно друго в полето на правната наука.

Подделите съставят специфична мрежа от отделни цели, които са органически свързани с основната цел. Те я конкретизират, поясняват, усвояват във всяка от главите на настоящото изследване. Те я постигат в момента на постигането на всички тях поотделно като разглеждат основните аспекти на същността на правната догма според двете основни течения на правната мисъл и тяхното отнасяне към Чистото учение за правото.

Най-напред следва да изведем онази мрежа от подцели, които са свързани непосредствено с **обекта на изследването** – Чистото учение за правото. Тези подцели са свързани с изясняването на основния проблем на изследването, подхода, методите и методологичните особености предопределени от и зададени според Чистото учение за правото и тяхното отношение към правните понятия, тези цели поставяме в **първа глава от дисертационния труд**.

Във втора глава мрежата от подцели се свежда до: проследяването на генезиса на понятието правна догматика; разглеждането на развитие-то на юридическия метод до Чистото учение за правото; да изследваме отхвърлените от Чистото учение понятия на правната догматика; обосноваването на динамичната правна система.

Постигането на основната цел е възможно на следващо място чрез подцелите, които задаваме в **третата глава** – да разгледаме и ясно да от-граничим двете понятия за правна норма; да обосновем нормативното битие на правото като единствено.

Основната цел на дисертационния труд се обуславя от подцелите заложи в **глава четвърта**. Те са: да бъдат разгледани правните понятия в светлината на Чистото учение за правото; да бъдат формулирани и обосновани понятия, които се отнасят до трансценденталната същност на правните понятия.

Задачите, които ще зададем за всяка една от четирите глави на дисертационното изследване ще конкретизират полето и диференцират основните моменти.

В първата глава на това изследване поставяме следните задачи: да бъде формулиран основния проблем на изследването според Чистото учение за правото; да бъде зададен подхода на изследването; да бъдат зададени методите на дисертационния труд според обекта на изследването и особеностите на предмета; да бъде съставена цялостна представа за методологията на изследването според Чистото учение за правото.

Във втората глава на изследването основните задачи са: да се изследва понятието правна догматика; да бъде проследен генезиса на правната теория през XIX^{-ти} век; да бъде разгледан юридическият метод; да бъде разгледана динамичната правна система; да

бъде направено и обосновано разграничението между правния позитивизъм и Чистото учение за правото; да бъдат изследвани отхвърлените правни понятия и да се представи концепцията на Чистото учение за правото по повод на тези понятия.

Третата глава следва да даде отговор на следните задачи: да се изследва предмета на правната догматика – правната догма; да бъде разгледана материята на правото; да се изследва формалната определеност на правото; да бъде даден отговор на въпроса – коя е формата на правото? да се отговори на въпроса – кое е съдържанието на правото, т.е. неговата субстанция? Има ли изобщо подобно съдържание? Да се даде отговор на въпроса коя е формата на правното мислене? Да се отговори на въпроса какво представлява монистичното правно мислене? Да бъде направено разграничение между категориите формална определеност и източник на правото; Да бъде изведено съдържанието на понятието формална определеност на правото; да бъде направено разграничение между понятията форма на правото и източници на правната наука; да се изведе проблема, от който се пораждат двете понятия за правна норма.

Задачите поставени в Глава четвърта. Правните понятия са следните: Да бъдат изследвани правните понятия. Да се направи разграничение между правните понятия и понятието право; да бъде даден отговор всеки един от следните въпроси: Какъв е

реалният субстрат на правните понятия? Какъв е обекта на правните понятия? Как се образуват правните понятия? Каква е функцията на правните понятия? Кои прояви на емпиричната действителност представя логичното съдържание на правните понятия? Да бъде изследван правния схематизъм.

§ 4. Теза и изследователски хипотези на дисертационния труд

Основното твърдение е, че правната догма обхваща една част, може би най-важната, от правната норма. Правната догма това са правните понятия.

Няколко са основните **подтези**, които имат отношение към доказването на основното твърдение: правото може да бъде познато единствено чрез правните норми; правото е *Iuris scientia*, а не *Iurisprudentia*; **понятието за правна норма на Чистото учение за правото** е научно обусловено; правните понятия имат единствено трансцендентална природа.

Хипотезите, които следва да зададем за цялото дисертационно изследване следва да бъдат разглеждани като подкрепящи или отхвърлящи дадената теза и прилежащите към нея подтези.

Предполагаме, че Чистото учение за правото притежава качествата на основен подход, който е достатъчен да създаде една чиста прав-на представа за правната система.

Наред с гореизброените **основни твърдения**, следва да посочим тезите, които следва да бъдат отхвърлени с това изследване: юриспруденцията, разбрана като познание за правото е безпристрастна в своя научен облик.

Хипотези подлежащи на доказване, респективно тяхното отхвърляне, в Глава втора. Понятие за правна догматика – предполагаме, че съществуват повече от едно понятие за правна норма. Ведно с формулираните хипотези, следва да зададем и онези твърдения, които следва да бъдат отхвърлени с това изследване – допускаме, че понятието за правна норма на традиционната правна наука не може да даде задоволително теоретично оправдание поради примесите с практическа насоченост.

Хипотези подлежащи на доказване, респективно тяхното отхвърляне, в Глава трета. Понятие за правна догма – предполагаме, че правната догма е възможно да бъде изследвана научно чрез Чистото учение за правото; предполагаме, че понятието правна догма има дълбок философски корен; предполагаме, че научното изследване на материята на правото е предпоставка върху която следва да бъдат аргументирани чистите положения на правния порядък; предполагаме, че без правната норма е невъз-

можно да постигнем предходните две хипотези; изследването на правните феномени чрез правните норми е единствения възможен начин за научна издържаност на изследването и неговите резултати, което е възможно единствено чрез Чистото учение за правото.

Хипотези подлежащи на доказване, респективно тяхното отхвърляне, в Глава четвърта. Правните понятия – предполагаме, че същността на юридическия дух е властване на понятието само по себе си; допускаме, че собствената природа на правните понятия е *par excellence* нормативна; предполагаме, че правните понятия стоят върху правните норми; предполагаме, че построяването на една чиста юридическа конструкция е следствие от съчетаването на правни понятия от един вид, материални и/или процесуални правни понятия, което е дело изключително на абстракция и усилие на мисълта от разумяването на нормативността на правното явление.

В тази глава тезите, които следва да бъдат отхвърлени са: правните понятия следва да се разглеждат ведно с интересите, които представляват; правните понятия могат да бъдат най-добре разбрани единствено чрез тяхната субстанция.

Зададената теза и съпътстващите нейното доказване изследователски хипотези се нуждаят от следното обосноваване. Защо това твърдение? Неговите основания произтичат от изследователския ни интерес в правната наука, който е изключително подбуден и

основан на Чистото учение за правото. Вземайки неговите достижения се надяваме изследването ни да даде задоволителни приносни резултати по повод на правните понятия – тяхната експликация и значение. Нещо повече, имайки за основа един чист правен ред сме убедени в това, че правните понятия ще могат да бъдат разкрити в най-красивата им светлина. Всяка една от изследователските хипотези е неразривно свързана с основното твърдение и е особена нишка от една нормативна обосновааност. Изследователските хипотези утвърждават основното твърдение, както с факта на своето доказване, така и когато се стигне до тяхното отхвърляне.

§ 5. Основен проблем на дисертационния труд разгледан според Чистото учение за правото. Основни характеристики

Основният проблем има комплексен характер. Това налага да бъдат определени и прецизирани граничните положения, за да не бъде допуснато отклонение. Преди всичко да не бъде допуснато едно отклонение спрямо предмета на дисертационния труд – същност на правната догма, от това, че знака догма съдържа повече от едно семантични полета, доколкото подобно отклонение не би следвало да бъде наблюдавано относно неговия обект – Чистото учение за правото, защото акцента е не върху която и да е теория

за чистото право, но преди всичко върху достиженията на Виенската правна теоретична школа.

Основният проблем се състои от два взаимосвързани и обуславящи се фундаментални за правната наука проблеми.

Първият е проблемът за систематизирането в правото.

По своята същност систематизирането е фундаментална дейност на правната наука, която се осъществява чрез: дефинициите; юридическите категории; правните понятия *par excellence*.

Вторият, е проблемът за външният израз на правото, за неговата форма.

§ 6. Относно основното понятие на дисертационния труд

Основното понятие е зададено според и е в пълна синхронизация с обекта на изследване – Чистото учение за правото. То е **понятието правна норма**.

Основното понятие още може да бъде означено и като „формална определеност на правото”. Тук е особенният момент на методологична обусловеност и предопределеност от Чистото учение за правото в отношение с традиционната правна наука.

Защо формална определеност на правото, а не понятието правна догма? Тук ще кажем само, че понятието форма на правото или формална определеност на правото е по-тясното понятие, което се подвежда или изпълва съдържанието на понятието правна догма. То е свързано с едно от понятията на традиционната правна наука – *източник на правото*.

§ 7. Подход и метод/и. Методология на изследването според Чистото учение за правото

Подходът, който конституира цялата изследователска логика на проектираното изследване и търси научно обяснение на проблема предмет на дисертационния труд, **е философски по своята същност**. *In concreto* формата, в която се реализира в правото е едно особено положение между континенталната философия и аналитичната философия на правото, която се изразява и познава чрез и във формата на нормативния подход, в същността на Чистото учение за правото.

Понятието за аналитичност е теоретико-познавателно понятие. В нашите представи свързваме това понятие с изкованото от Аристотел понятие аналитика.

Основните характеристики на този подход се проявяват в следните положения. На първо място е зависимостта от нормативната логика. Следвана от пълно отричане на идеята за деонтично съвършени светове. Където, като трето положение се обособява, нормативната логика да бъде основа на правните анализи. И последно, четвърто положение, юридическото мислене се основава на чистата логика и реторичната аргументация.

Тук ще направим следното необходимо уточнение за логицизмът, който е една от същностните черти на чистото учение за правото. То е, че логицизмът е една теоретико-познавателна програма. Това налага да се направи и още едно пояснение по повод на формулираната цел на дисертационния труд. Целта на дисертационния труд има теоретико-познавателен характер. Нормативните устои на науките, *in concreto* нормативните устои на правната наука се отхвърлят.

Подходът на Чистото учение за правото не следва да бъде приеман за тъждествен или дори само сближаван до подхода на правния формализъм. На този подход Чистото учение за правото се противопоставя.

Проектирания подход според нас е достатъчен да изпълни заложените цел, теза, подтези, хипотези, задачи, за да изведе достатъчен брой и валидни приноси спрямо правната наука. За нас

този подход има качеството на самостоятелен подход при усвояването на правното явление. А впоследствие и на правните понятия.

Основният метод използван в дисертационния труд е логическият метод. Прилагането му се предпоставя от зададения подход на проектираното изследване и особено с оглед на неговите обект (Чистото учение за правото) и предмет (същността на правната догма). Основните форми на логическия метод с най-голямо значение за настоящото изследване е дедуктивния метод и индуктивния метод.

Тук най-напред сме използвали **историческия метод**, за да проследим развитието на понятието за правна догматика. След което използваме **методът на Чистото учение за правото**, за да обосновем **юридическия метод** и **динамичната правна система**.

В глава втора по повод на разграничаването на понятията за правна норма използваме най-напред методът на сравнението отнесен към отделните понятия. Превес имат положенията, които се отнасят до Чистото учение за правото.

По отношение на правните понятия сме използвали **изключително нормативния метод**, както е зададен от Чистото учение за правото. **Допуснали сме едно изключение** по повод на субстанцията на правните понятия и нея разглеждаме особено от позицията на нейната институционализация в правото. По повод на

правните понятия и тяхното отнасяне към правните норми освен аналитиката използваме и **критичния метод** на Кант.

Методологията на дисертационния труд е конституирана от използваните методи. Нормативния подход съчетан с дедукцията и индукцията разкрива *par excellence* аналитичната правна мисъл чрез правния порядък.

Относно метода на концептуалния (понятийния анализ), който е широко използван в Общата теория на правото и който е използван успоредно с метода на Чистото учение за правото. Аспекти на **метода на концептуалния (понятийния анализ) принадлежат към чистите теории на правото**. Една част от тези аспекти са разгледани в глава втора, където се изследва понятието правна догматика. Именно в неговото тясно значение този метод намира своят пълен потенциал.

§ 8. Степен на изследване на проблема в дисертационния труд според методологията на Чистото учение за правото

Степента се предпоставя и обуславя от подхода и използваните методи на изследване в дисертационния труд. В конкретния случай **степената на изследване на проблема се изчерпва до правния порядък.**

В четвърта глава се изследват правните понятия. Търси се тяхната същност, функция, образуване, логическата им обусловеност. Като тук е направено следното изключение, за което стана въпрос по-горе – разгледали сме тяхната субстанция. Това е въпрос, който е извън обсега на Чистото учение за правото и изобщо аналитичната теория на правото. Но разглеждането е породено от особена важност на правните понятия.

§ 9. Същностни ограничения на дисертационния труд според смисъла на Чистото учение за правото

Дисертационния труд представя единствено теоретичен модел и предмет на разглеждане са единствено теоретични въпроси на правото, с методологично, теоретично и практическо значение.

Темата, основния проблем, както и цялата установена релация на хармонизиращите елементи не предполага да бъде извършено едно емпирично по същността си изследване.

Обособените научни проблеми, които са положени в настоящия дисертационен труд и направените опити да бъдат решени по научен начин са изследвани надлежно със следните същностни ограничения.

Използваният **философски подход към правото** – *аналитичната теория на правото*; си служи с всички ресурси на модерната аналитична философия. Като най-ярък представител на аналитичната юриспруденция може да посочим Х. Л. А. Харт, а един от първите Дж. Остин. Техните учения ще останат встрани от нашето внимание. Чистото учение за правото по особен начин съчетава и намира приложение, както по повод на континенталната традиция, така и в англосаксонската такава.

В нашето изследване използваме изключително и само достиженията на Чистото учение за правото от Ханс Келзен. Именно в Чистото учение за правото логиката на нормите търпи значително развитие. Затова всички въпроси по повод на правната наука, юридическия метод, правната система, които нямат отношение към Чистото учение за правото, а му противоречат няма да бъдат разглеждани.

Същностните ограничения в тази глава са следните:

Социологическият аспект на понятието форма на правото остава извън предмета на разглеждане на този дисертационен труд.

Извън съдържанието на тази глава остава подробното разработване на въпроса за съдебните актове, като актове по правоприлагане и правосъздаване.

Отношението между формалната определеност на правото и доказването на факти, което се разкрива във формата ad probationem не следва да бъде разглеждано в съдържанието на дисертационния труд, защото то има отношение към съдебните актове.

Всякакъв вид аксиологически, етически, социологически обосновки на въпроса остават извън нашето внимание.

Последната глава на това дисертационно изследване е разработена посредством следните същностни ограничения. Първо, отвъд нашето внимание остава върховното понятие за всички правни дисциплини – понятието право. Второ, нормативната (творческата) стойност и функция на правните понятия няма да бъде предмет в това научно търсене. Трето, ценностно и етически обусловената природа на правните понятия няма да бъде разглеждана.

§ 10. Подкрепящи елементи на изследването и неговото изложение според Чистото учение за правото

Подкрепящите елементи са тези около и върху които се изгражда цялото дисертационно изследване и от които се предпоставят и обуславят в тяхната възможност научните приноси.

Основните категории конституиращи научното съдържание на дисертационния труд са: форма (Философската категория форма; Юридическа категория форма); Съдържание (Философска категория съдържание); Юридическа категория съдържание (Източник на правото. Дължимо/Sollen).

Основните понятия, върху което се изгражда научното съдържание на проектирано изследване са: понятието правна норма – тук от особено значение е отговора на въпроса – Кое понятие за правна норма? Понятието правна система, което съдържа понятието за динамична нормативна система – от особено значение за дисертационния труд. понятие за нормативен акт; правните понятия.

§ 11. Информационно осигуряване на дисертационния труд

Дисертационният труд е основан на 176 заглавия на кирилица - български и руски език. Основно правна литература – монографии, учебници, статии и студии основно от областта на научната специалност „Теория на държавата и правото. Политически и правни учения”. Използвани са заглавия от философията и три заглавия с богословска тематика, за да бъде изследвано по-задълбочено понятието догма.

За написването на труда са използвани и 52 заглавия на латински – английски и немски.

Използвани са и **речници**. **Девет** на кирилица – български и руски език. И **три** на латиница – английски и немски език.

§ 12. Обем и структура на дисертационния труд

Дисертационният труд е развит в **обем от 194 страници**, от които:

- Съдържание – 2 страници (страници 2 - 3);
- Основен текст – 168 страници (страници 4 – 171);
- Библиография – 22 страници (страници 172 – 193);
- Декларация за оригиналност – 1 страница (страница 194);
- Направените бележки под линия и цитиранията са общо **455**.

За структурата на дисертационния труд.

Дисертационният труд се състои от:

- *въведение*;
- *четири глави*;
- *заключение*, в което са представени приносните моменти;
- *библиография* на кирилица и латиница.

II. СЪДЪРЖАНИЕ НА ДИСЕРТАЦИОННИЯ ТРУД

Твърдим, че съдържанието съответства на зададената тема. Твърдим още, че дисертационният труд извежда общотеоретични приноси, което кореспондира и с научната специалност, в която се разглежда зададеният проблем „Теория на държавата и правото. Политически и правни учения“.

Изследването е съсредоточено в определяне на понятията:

- „**правна догматика**“ (Глава втора);
- „**правна догма**“ (Глава трета).

В хода на изследването са изведени техните основни характеристики.

Основното твърдение е, че правната норма е единственото основно понятие и разглежда правната догматика от позицията на Чистото учение за правото.

Особено е значението на глава четвърта. В нея то е насочено към **определяне на правните понятия. Правните понятия са разгледани чрез представяне на правните науки и видовете правни науки.** Подложени са на дискусия възгледите Венелин Ганев по този въпрос.

Правните понятия са определени във философски смисъл, в нормативен смисъл, като в тази глава отново е направена аргументация относно разбирането за правната норма като основно понятие. Направено е обосноваване на видовете правни понятия.

III. ОТНОСНО ПРИНОСИТЕ НА ДИСЕРТАЦИОННИЯ ТРУД

Научните приноси на дисертационният труд по отношение на правната наука, особено и по-специално същите са преди всичко приноси по отношение на научната специалност „Теория на държавата и правото. Политически и правни учения”, които това дисертационно изследване чрез релацията на хармонизиращите елементи се отнасят до следното.

Приносът на това дисертационно изследване е, че поставя на дневен ред въпроса за същността на правната догма интерпретиран според Чистото учение за правото. Този въпрос в изследването обособява два основни, взаимосвързани и обуславящи се проблема. Първо, през правната догматика. Второ, през правната догма.

За решаването на тези два проблема са използвани достиженията на Виенската правнотеоретична школа; на немският идеализъм, изключително линията **Кант – Шопенхауер** или по-

конкретно на трансценденталния идеализъм. Именно тук са и основанията на нормативизма. Но онази част от изследването, която засяга изключително въпроса за същността на правната догма.

Най-напред определихме терминът правна догма като доктринален. Защо? Защото няма легална дефиниция, дори подобна употреба. Терминът правна догма се използва единствено в доктрината. Като в изследването сме проследили цялата еволюция на термина догма, през философията, където е най-напред е използван, след това в теологията и правото.

Направеният анализ на същността на правната догма и правната догматика според Чистото учение за правото ни позволи да дадем следната дефиниция за правната догматика – съвкупността от сливането на познанието за правните понятия, представата за правото като система от правни норми и въпросите за обосноваването на юридическото решение.

А правната догма определихме като последното правно определение предпоставено от въпроса защо като разгръщане на същността като причина и начало на правния порядък, където може да познаем материята на правото и подлежащото, които поставят движението на правния ред към следващата степен.

Това дефиниране на понятието правна догма е възможно единствено чрез основното правно понятие „правна норма“. Подобна дефиниция е невъзможна чрез друго понятие на правната

наука, защото никое друго понятие на правната наука не притежава качеството основно прав-но понятие.

Обекта на изследването – Чистото учение за правото ни позволи да погледнем проблема за правната догма и нейната същност от един по-различен ракурс. Именно този ракурс позволи да направим следните приноси след като изяснихме значението на понятието правна догма. Сведохме основните понятия на правната наука до едно основно понятие – правната норма. Останалите понятия разгледахме като общи понятия и специални понятия на правото. Особеният момент тук е, че след като вече не са основни понятия, тези понятия са в зависимост от основното понятие. Тези общи правни понятия и специални правни понятия се извеждат и свеждат до основното правно понятие всеки път, когато са предмет на нашето внимание.

Следващия принос, който даваме с това изследване е, че правната норма като основно понятие разкрива същностната природа на правото като нормативно явление.

Друг принос отбелязваме отграничаването между двете понятия за правна норма. Това е от особена важност, за да бъде разбрано от една страна Чистото учение за правото, а от друго то да бъде поне до една степен осветлено в българската правна наука, защото критика по повод на него е преди всичко не обективна. Освен това този принос позволява ясно да бъде направено разграни-

чението между различните школи на правната теоретична мисъл. Защо? Защото всяко едно понятие е специфично. То носи белега на използвания метод. Но всяко понятие е и методологично предпоставено и обусловено понятие.

Следващия принос е, че за пръв път се изследват правните понятия – основно, общи, специални; на ниво дисертационен труд в научната специалност „Теория на държавата и правото. Политически и правни учения”. Това изследване надхвърля позицията на която и да е от догматичните правни науки, а от позицията на общата теория на правото то се издига до най-високата възможна абстракция по този въпрос. До чистото понятие. Като са отстранени до голяма степен всякакви конкретизации отнасящи се до отделни области на правното познание. Това изследване е силно повлияно от Чистото учение за правото като отправна точка към аналитичната теория на правото. Защо? Защото Чистото учение за правото създава изключителните предпоставки за подобен преход. Как? Като използва единствено правните норми в своята представа за правото.

В рамките на дисертационния труд е формулиран и изследван понятието правен схематизъм. Този термин е изведен и е своеобразно до-развитие от определението на правната норма като „основната обяснителна схема” (**Келзен**) (в българската правна наука проф. Д. Вълчев и проф. Д. Радев). Правният схематизъм е естест-

вен отглас от влиянието на Немския идеализъм, по специално Кант и Шопенхауер върху Келзен. Правната схема взима под внимание, както опита, така и надопитното ниво – чистите същности.

Правната норма е определена като форма на позитивното право. Защо? Защото Чистото учение за правото има за предмет единствено правните норми, по този повод законът като форма на правото е неприложим към позициите на нормативизма, защото понятието за закон се извежда от правна норма, а не обратното. Но още и затова, че чистото учение за правото се абстрахира от всяка субстанция. Така материята на правото остава извън обсега на неговия предмет на научна изследване.

Формулиран и обоснован е особеният за нашата правна наука принос, че правните норми са единствената форма на правото. Тази формулировка е непосредствено свързана с предходния принос – относно формата на позитивното право. С тази единствена разлика, че тук вече се утвърждава ясната и категорична позиция по повод на битието на правото, а то е единствено нормативно. Това е важно утвърждаване. Българската правна наука изпитва все още неблагоприятни влияния от други области на познанието, които следва да бъдат удържани с цел да бъде запазен чистия предмет на правно научното изследване.

В дисертационния труд е формулиран и обоснован принос, че правните понятия стоят върху правните норми. Това е принос,

който има своите основания преди всичко в Чистото учение за правото. Трансценденталната проблематика липсва в правната наука в България.

Следващия принос се отнася до онази част от дисертационния труд, която е посветена на експликацията и значението на правните понятия отново чрез Чистото учение за правото и аналитичната предпоставеност, която то предлага. Той се състои в следното формулирано определение: в чистото учение за правото юридическия дух, който е властване на понятието се разгръща в своя потенциал – нормативно и аналитично по такъв начин, че построяването на една чиста юридическа конструкция е следствие от съчетаването на правни понятия от един вид, материални и/или процесуални правни понятия, което е дело изключително на абстракция и усилие на мисълта от разумяването на нормативността на правното явление.

Следващия принос се свежда до следното дадено определение за право – правото е съвкупността от субординирани правни норми, които са подведени под една хипотетична основна норма. То също е изведено от изследването на нормативизма.

Принос към правната наука е извеждането на функцията на схема на правната норма, за да може да разгледаме правните понятия чрез тази функция, която обуславя техните качества, стойност и трансцендентална функция. Така обосноваваме трансцендентална-

та същност на правните понятия. Тази функция на правната норма в учението на Келзен има своите основания в кантовата Критика на чистия разум. А от Кант можем да проследим произхода на схемата до Аристотел и неговото учение за формата, поне нашите търсения във философията, през някои семантични особености на знака от латинския към старогръцкия ни отведоха до тези положения, които считаме за следващ принос не само с правно значение, с оглед на използването на схемата от Чистото учение за правото, но и с философско значение.

IV. ПУБЛИКАЦИИ ПО ТЕМАТА НА ДИСЕРТАЦИОННИЯ ТРУД

1. „Модуси на нормативността. Динамичната теория на правото като трансцендентално усвояване и създаване на глобален правен и политически ред” – научна статия, публикувана в Годишник на катедра „Философски и политически науки, Година X, 2020^{-та}, Университетско издателство „Неофит Рилски“, Благоевград, 2019. Електронно издание (ISSN 2683-0973). - **научна статия.**

Представена на Юбилейна международна конференция „Трансформации и предизвикателства в глобалния свят“ по

случай 25 години Философски факултет на Югозападен университет „Неофит Рилски“ Благоевград – 15, 16, 17 октомври 2020 година.